

יהודי אשכנז

כשם "יהודי אשכנז" מכנים את יהודי אירופה כולה (להוציא את יהודי ספרד ופורטוגל). אין לנו ידיעות מוסמכות על תחילת התקופה שבה באו יהודים לאירופה וייסדו שם קהילות. יש הטוענים שיהודים הגיעו לאירופה עם צבאות הכיבוש של הרומאים; אחרים מצביעים על קיומן של כמה קהילות יהודיות באירופה עוד לפני חורבן בית שני, ויש המקדימים את קיומן שם אפילו לפני בניית בית שני. מה שברור הוא, שבתחילת ימי הביניים התחיל לפרוח יישוב יהודי בצרפת ובגרמניה המערבית של ימינו, ויישוב זה התפתח והתפשט, ונוסדו קהילות רבות באזורים שונים באירופה.

מסעי הצלב גרמו להרס מוחלט של הרכה מן הקהילות הללו; יהודים רבים נרצחו, ואלה שנמלטו למזרח אירופה, הקימו שם קהילות נוספות.

בתקופה מאוחרת יותר החלה הגירה של יהודים לכל קצווי תבל, בין השאר גם לארץ ישראל. אך בכל מקום שהגיעו אליו שמרו היהודים על דתם ועל מנהגיהם.

אחרי תקופת השואה עלה חלק לא מבוטל מן הניצולים ארצה, וכאן הקפידו העולים לשמור על מנהגי ארצות מוצאם.

(נוסח התפילה ששימש לנו בסיס לניתוח ולהדגמה הוא הנוסח הירושלמי-הליטאי.)

מבנה בית-הכנסת

צורת בית הכנסת היא מלבנית או מרובעת. הקהל יושב בשורות עורפיות, זו אחרי זו, ופניו אל ארון הקודש. לקורא בתורה ולש"ץ שני מקומות נפרדים: התיבה שבמרכז בית הכנסת לקורא בתורה, והעמוד שלפני ארון הקודש לש"ץ.

ההיגוי

להלן רשימת הסימנים הפונטיים :¹

f - פ	<u>k</u> - כ	h - ה	"zero" - א	עיצורים:
ts - צ	l - ל	v - ו	b - ב	
k - ק	m - מ	z - ז	v - ב	
r - ר	n - נ	<u>k</u> - ח	g - ג	
š - ש	s - ס	t - ט	g - ג	
s - ש	"zero" - ע	y - י	d - ד	
t - ת	p - פ	k - כ	d - ד	
s - ת				

Bey - בֵּי	Bu - בּוּ	Boy - בּוֹי	Ba - בָּא	תנועות:
Bi - בִּי	Be - בֶּי	Boy - בּוֹי	Bo - בּוֹ	
Bi - בִּי	Be - בֶּי	Bu - בּוּ	Bo - בּוֹ	
	(שווא נע)		(קמץ קטן)	

(1) על מקורות השיטה ראה במבוא.

אדון עולם

(שם המחבר אינו ידוע)

בטרם כל יציר נברא:	אדון עולם אשר מלך
אזי מלך שמו נקרא:	לעת נעשה בחפצי כול
לכדו ימלוך נורא:	ואחרי ככלות הכול
והוא יהיה בתפארה:	והוא היה והוא הווה
להמשיל לו להחכירה:	והוא אחד ואין שני
ולו העוז והמשרה:	בלי ראשית בלי תכלית
וצור חבלי בעת צרה:	והוא אלי וחי גואלי
מנת כוסי ביוח אקרא:	והוא נסי ומנוס לי
בעת אישן ואעירה:	כידו אפקיד רוחי
ה' לי ולא אירא:	ועם רוחי גווייתי

המשקל: זהו משקל ה"מרנין" (--- / ---) .

	סוגר	דלת
בית	בטרם כל יציר נברא :	אדון עולם אשר מלך :
בית	אזי מלך שמו נקרא :	לעת נעשה בחפצי כול :

מכנה הפיוט

הפיוט מורכב מעשרה בתים, ולכל אחד מהם "דלת" ו"סוגר". לפיוט חרוז מבריח, כלומר: חריזה אחידה של ה"סוגר".

תוכן הפיוט

(לשם השוואה ראה לעיל, "יהודי גרוזיה", עמ' 12).

מכיוון שאצל יהודי גרוזיה מתווספים שישה בתים (בתים 6,8,9,12,15,16) שאינם נמצאים אצל יהודי אשכנז, חלוקת הפיוט לנושאים שונה כאן מעט:

חלק א' - בתים 1-6.

חלק ב' - בתים 7-10.

נושאים של שני חלקים אלו זהים לאלו המצויים בנוסח של יהודי גרוזיה.

אָדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מֶלֶךְ, בְּטָרֵם כָּל יְצִיר
 נִבְרָא: לָעֵת נַעֲשֶׂה בְּהַפְעוֹ כָּל,
 אֲזִי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא: וְאַחֲרֵי כִבְלוֹת
 הַכָּל, לְכַדּוֹ יִמְלֹךְ נוֹרָא. וְהוּא הִיָּה
 וְהוּא הוּהוּ, וְהוּא יִהְיֶה בְּתַפְאֲרָה.
 וְהוּא אֶחָד וְאֵין שְׁנַי, לְהַמְשִׁיל לֹא
 לְהַחֲבִירָה. בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַבְלִית,
 וְלֹא הַעֲזוֹ וְהַמְשָׁרָה. וְהוּא אֵלֵי וְהוּ
 נֶאֱלֵי, וְעֶזֶר הַבְּלִי בְּעֵת צָרָה. וְהוּא נֶסִי
 וּמְנוּס לִי, מִנֵּת כּוֹסֵי בַיּוֹם אֶקְרָא.
 בְּיָדוֹ אֶפְקִיד רוּחִי, בְּעֵת אִישׁוֹן וְאֵעִירָה.
 וְעַם רוּחִי גִוַּתִּי, יֵי לִי וְלֹא אֵירָא:

הפיוט "אדון עולם" מושר בפי כל הקהל בקול רם, במהירות איטית,
 כשהציבור יושב.

הפיוט מושר בסיום תפילת ליל שבת, לפני שהקהל עוזב את בית הכנסת.

נלתוח מוסיקלי

המשקל: המשקל הוא של ארבע יחידות (4).

המבנה

בפיוט משפט מוסיקלי אחד המורכב מארבעה מוטיבים:

מוטיב פתיחה, שני מוטיבים מרכזיים ומוטיב סיום, וכולם מסתיימים
 בכרידה מלודית. סוף מוטיב הפתיחה וסוף מוטיב הסיום זהים מבחינה מלודית.

קיימת נטייה לחבר את כל המשפטים המוסיקליים ולשיר אותם ברצף. אין

חפיפה בין ה"נשימות" ובין חיבור המשפטים המוסיקליים.

היחס בין המוסיקה לטקסט

המשפט המוסיקלי משתרע על פני שני בתים, והחלוקה המוסיקלית הפנימית מקבילה לחלוקה הספרותית הפנימית:

יתרה מזאת, מבחינה מוסיקלית חזרה על מוטיב מקצבי (♩ ♩ ♩ / ♩ ♩ ♩) דומה לזה של המשקל הספרותי:

		משקל מוסיקלי
בטרם כל יציר נברא:	אדון עולם אשר מלך	משקל ספרותי

		משקל מוסיקלי
אזיי מלך שמו נקרא:	לעת נעשה בחפצו כול	משקל ספרותי

משמע: יש הקבלה בין חלקי המשפט המוסיקלי ובין חלקי המשפט הספרותי, ויש דמיון בין המוטיב המקצבי המוסיקלי ובין המשקל הספרותי, המשקל המוסיקלי, נוסף למשקל הספרותי, מציין בצורה בולטת יותר את החלוקה התחבירית.

המוסיקה מדגישה אפוא את המבנה הספרותי ואף מגוונת אותו על ידי צירוף שני בתים ספרותיים ליחידה מוסיקלית אחת.

קהל

א - ב - לך - מ - א - ש - ר - ל - ע - ד - ו - ן - א

ב - ש - ב - ע - ל - ר - א - ב - ב - צ - י - ר - י - כ - ל - ר - מ - ט

ר - א - ב - נ - מ - ש - ל -ך - מ - ז - י - א - כ - ל - צ - ו - ח - פ

כ - כ - ר - י - ח - א - נ

ר - א - א - ל - ל - א - נ - י - ד - א

יגדל אלוהים חי

(שם המחבר אינו ידוע.)

יגדל אלוהים חי וישתבח	נמצא ואין עת אל מציאותו:
אחד ואין יחיד כייחודו	נעלם וגם אין סוף לאחדותו:
אין לו דמות הגוף ואינו גוף	לא נערוך אליו קדושתו:
קדמון לכל דבר אשר נברא	ראשון ואין ראשית לראשיתו:
הנו אדון עולם לכל נוצר	יורה גדולתו ומלכותו:
שפע נבואתו נתנו אל	אנשי סגולתו ותפירתו:
לא קם בישראל כמשה עוד	נביא ומביט את המונתו:
תורת אמת נתן לעמו אל	על יד נביאו נאמן ביתו:
לא יחליף האל ולא ימיר דתו	לעולמיהם לזולתו:
צופה ויודע סתרינו	מביט לסוף דבר בקדמתו:
גומל לאיש חסד כמפעלו	נותן לרשע רע כרשעתו:
ישלח לקץ הימין משיחנו	לפדות מחכי קץ ישועתו:
מתים יחיה אל ברוב חסדו	ברוך עדי עד שם תהילתו:

המשקל: זהו המשקל השלם (--- / --- / ---).

יגדל אלוהים חי וישתבח / נמצא ואין עת אל מציאותו: בית
 אחד ואין יחיד כייחודו / נעלם וגם אין סוף לאחדותו: בית

מבנה הפיוט

הפיוט מורכב משלושה עשר בתים, ולכל אחד מהם "דלת" ו"סוגר". לפיוט חרוז
 מכריח, כלומר: חריזה אחידה של ה"סוגר".

תוכן הפיוט

(לשם השוואה ראה לעיל, "יהודי גרוזיה", עמ' 17.)

אצל יהודי גרוזיה מתווספים שני בתים (בתים 14 ו-15), ולכן בחלוקת
 הפיוט לנושאים כאן החלק השמיני והאחרון אינו מופיע.

יגדל אלהים חי וישתבח, נמצא, ואין עת אל
 מציאותו: אחד, ואין יהודי פיהורו, נעלם, וגם
 אין סוף לאהדותו: אין לו דמות הגוף ואינו
 גוף, לא נערוך אליו קדושתו: קדמון לכל דבר
 אשר נברא ראשון ואין ראשית לראשיתו: הנו
 ארון עולם, לכל נוצר. יורה גדולתו ומלכותו:
 שפע נבואתו נתנו לא אנשי סגולתו ותפארתו:
 לא קם בישראל כמושה עוד, נביא ומביט את
 תמונתו: תורת אמת נתן לעמו, אל, על יד
 נביאו נאמן ביתו: לא יהליף האל ולא ימיר
 דתו. לעולמים, לזולתו: צופה ויודע סתריו,
 מביט לסוף דבר בקדמתו: גומל לאיש הסד
 כמפעלו, נוהגן לרשע רע ברשעתו: ישלח לקן
 הימין משיהנו, לפדות מחבי קן ישועתו: מתים
 יהיה אל ברב הסדו, ברוך עדי עד שם תהלתו:

הפיוט "יגדל אלוהים חי" מושר בפי כל הקהל בקול רם, במהירות איטית,
 כשהציבור יושב, הפיוט מושר בסיום תפילת ליל שבת, וכן בסיום תפילת שבת
 בבוקר.

ניתוח מוסיקלי

המשקל: זהו משקל של ארבע יחידות (4).

המבנה

הפיוט מכיל משפט מוסיקלי אחד, המורכב מארבעה מוטיבים: מוטיב הפתיחה,
 שני מוטיבים מרכזיים ומוטיב הסיום. תחילת מוטיב הפתיחה ותחילת מוטיב
 הסיום זהים מבחינה מלודית.

גם כאן קיימת נטייה לחבר את כל המשפטים המוסיקליים ולשיר אותם כרצף.
 אין חפיפה בין ה"נשימות" ובין חיבור המשפטים המוסיקליים.

היחס בין המוסיקה לטקסט

המשפט המוסיקלי משתרע על פני שני בתים, והחלוקה המוסיקלית הפנימית מקבילה לחלוקה הספרותית הפנימית:

משפט מוסיקלי	מוטיב ב	מוטיב א
	אל מציאותו נמצא ואין עת	וישחבה יגדל אלוהים חי
	מוטיב ד	מוטיב ג
	לאחדותו נעלם וגם אין סוף	כליחודו אחד ואין יחיד

בית 1

בית 2

קהל

נמ בח - ת - יש - ו חיל הים-ל- א דל יג -

א תו-או-צי-מ אל עת אין-ו צא -

בע דו - חו - י - כ חיד-ל אין-ו חד

אין תו - דו - אח - ל סוף אין גם-ו למ

וכו' גוף-ה מות-ד לו

תו - ל-ה - ת שם עד די-ע רור - ב'

ברוך שאמר

(על המקורות לקטע ראה לעיל, יהודי גרוזיה עמ' 33.)

הריני מזמן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי, לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

ברוך שאמר והיה העולם

ברוך הוא

ברוך עושה בראשית

ברוך אומר ועושה

ברוך גוזר ומקיים

ברוך מרחם על הארץ

ברוך מרחם על הבריות

ברוך משלם שכר טוב ליראיו

ברוך חי לעד וקיים לנצח

ברוך פודה ומציל, ברוך שמו.

ברוך אתה יי אלוהינו מלך העולם,

האל האב הרחמן המהולל כפה עמו

משובח ומפואר כלשון חסידיו ועבדיו.

ובשירי דויד עבדך נהללך ה' אלהינו כשבחות ובזמירות,

נגדלך ונשבחך ונפארך

ונזכיר שמך ונמליכך, מלכנו אלוהינו יחיד חי העולמים,

מלך משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול.

ברוך אתה ה', מלך מהולל בתשבחות.

מבנה הקטע

הקטע מתחלק לשלושה חלקים:

א. משפט הפתיחה "הריני מזמן את פי", המופיע רק אצל יהודי אשכנז, כתוצאה

מהשפעת הקבלה

ב. חלקו הראשון של הקטע "ברוך שאמר", הנחלק לצלעות וכל צלע פותחת במלה

"ברוך"

ג. חלקו השני של הקטע "ברוך שאמר", הפותח במלים "ברוך אתה ה' אלוהינו" -

פרוזה.

התוכן

על התוכן ראה לעיל, "יהודי גרוזיה", עמ' 33.

כרני כזמן את פי להודות ולשבח את בוראי. לשם יהוד קודשא
ברוך הוא ושבנימה על ימי שהוא סמיר ונעלים בשם כל ישאל :

ברוך שאמר והיה העולם. ברוך.

הוא. ברוך עשה בראשית.

ברוך אומר ועשה. ברוך גזר

ומקים. ברוך מרחם על הארץ.

ברוך מרחם על הבריות. ברוך

משלם שכר טוב ליראיו. ברוך

חי לעד וקים לנצח. ברוך פודה

ומציל ברוך שמו: ברוך אתה יי

אלהינו מלך העולם. האל האב

הרחמן המהלל בפה עמו, משבח

ומפאר בלשון חסידיו ועבדיו.

ובשירי דוד עבדך, נהלך יי

אלהינו, בשבחות ובזמירות,

נגדך ונשבחך ונפאריך,

ונזכיר שמך ונמליכך מלכנו

אלהינו, יחיד חי העולמים, מלך

משבח ומפאר עדי עד שמו

הגדול: ברוך אתה יי, מלך

מהלל בתשבחות:

הקטע "ברוך שאמר" מושר בפי כל הקהל בקול רם, במהירות בינונית, כשהציבור עומד.

הקטע - לפי המנגינה המודגמת כאן - מושר ב"חדר", בתפילת שחרית של יום חול, ב"פסוקי דזמרא".

ניתוח מוסיקלי

המשקל: המשקל הוא זוגי, תוך התחשבות בהטעמות המלים.

המבנה

שתי מנגינות בקטע:

מנגינה א', למשפט הפתיחה "הריני מזמן את פי", מורכבת מ -
 מוטיב א', מוטיב חוזר;
 מוטיב ב', מוטיב הסיום.

מנגינה ב', לקטע "ברוך שאמר", וכל משפט מוסיקלי בה מורכב מ -
 מוטיב א', מוטיב החוזר פעמים מספר
 מוטיב ב', מוטיב הסיום.

מנגינה א' - לחן הברכה המסיימת.

גם כאן קיימת נטייה לחבר את כל המשפטים המוסיקליים ולשיר אותם ברצף. אין חפיפה בין ה"נשימות" ובין חיבור המשפטים המוסיקליים.

היחס בין המוסיקה לטקסט

קיים קשר הדוק בין המוסיקה לטקסט:

א. המוסיקה מחלקת את הטקסט לחלקיו השונים:

1. מנגינה א' למשפט הפתיחה "הריני מזמן את פי"
 2. מנגינה ב' לחלקו הראשון של קטע התפילה "ברוך שאמר", עד המלים "ברוך שמו" או במלים אחרות: לקטע שבו כל משפט ספרותי פותח במלה "ברוך".
 3. שוב מנגינה א', לחלקו השני של הקטע, החל מהמלים "ברוך אתה ה'...".
- ב. המשפט המוסיקלי מקביל למשפט הספרותי, והדבר בא לידי ביטוי בשלושת החלקים שהזכרנו, עם הדגשה יתרה בחלק השני, שבו כל משפט ספרותי פותח במלה "ברוך". יוצא מן הכלל הוא המשפט "ברוך הוא. ברוך עושה בראשית", שמבחינה ספרותית נחלק לשניים, אך מבחינה מוסיקלית הוא משפט אחד. מדוע?

אם אמרנו, שבכל משפט מוסיקלי שני מוטיבים, הרי לא ניתן לצרף שני מוטיבים במשפט בעל שתי הברות בלבד "ברוך הוא". לפיכך צורפו שני המשפטים הספרותיים למשפט מוסיקלי אחד, שבו מוטיב א' משתרע על-פני המשפט הספרותי "ברוך הוא", ומוטיב ב' משתרע על-פני המשפט הספרותי "ברוך עושה בראשית".

גם לאופי הביצוע תפקיד חשוב: כל תחילת משפט, הפותחת במלה "ברוך", מודגשת בפי המתפללים, כדי להדגיש את חשיבותה של המלה הפותחת.

קהל

ה - הו - ל פי - את מן - ז - מ - נ - ל רי - ה - אל - בור את ח - ב - ש - ול לל - ה - ול דות - ריך - ב - שא - קוד חוד - י - שם - ל - הוא - ה - די - י - על תה - כינ וש הוא - שם - ב - לם - ע - נ - ו - מיר - ט - א - ש - רוך - ב - אל - ר - יש - כל - ב - עו - ה - יה - ה - ו - מר

שִׁית רֵא-ב שֶׁה עוֹ רוּךְ - ב הוּא רוּךְ
 ב - צִלְל - מ-ו דֵּה פוֹ רוּךְ - ב וְכוּ'
 א - רוּךְ ב - מו - ש רוּךְ
 - עו-ה לך-מ נו - הִי - ל-א נִי - ד-א תֵּה
 - הו-מ ה-מֵן ח-ר-ה אֵב ה-אֵל ה-לֵם
 - פו-ומ כח - שו-מ מו - ע פִּי - ב לֵל
 דִּינו - ב - ע - ו דִּינו - סִי-ח שוֹן - בֵּל אֵר
 ד - ד-עֵב וִיד - ד רִי - שִׁי-וֹב
 נו - הִי - ל-א נִי - ד-א ד - לֵל - ה-נ

- ש - ונ - ך - דל - ג - נ - רוח - מי - כז - ו - חות - ב - ב - ש -
 ך - אר - פ - ונ - ך - ח - ב -
 ך - כ - לי - נמ - ו - ך - שמ - כיר - נ - ז - ו -
 חיד - י - נו - הי - ל - א - נו - כ - מל -
 - פו - ומ - בח - שו - מ - לך - מ - מיס - ל - עו - ה - חי -
 - ב - דול - ג - ה - שמו - עד - די - ע - אר -
 - ה - מ - לך - מ - ני - ד - א - תה - א - רוך -
 חות - ב - חש - ב - לל

שירת חים

הקטע פותח ב"אז ישיר משה" ואחריו תוספת פסוקים אלה:

כי ליהוה המלוכה
ומשל בגוים: (תהלים כב 29)

ועלו מושעים בהר ציון לשפט את-הר עשו
והיתה ליהוה המלוכה: (עובדיה א 21)

והיה יהוה למלך על-כל-הארץ
ביום ההוא יהיה יהוה אחד ושמו אחד: (זכריה יד 9)

המשקל: זהו משקל של הטעמות.

מבנה הקטע

הקטע מורכב מהשירה (שמות טו 1-18) ומארבעה פסוקי סיום.

לפסוקי השירה שתי צורות חלוקה: רוב הפסוקים מתחלקים לשני חלקים; לדוגמה: פסוקים 4, 6, 14. אך יש פסוקים המתחלקים לשלושה חלקים; לדוגמה: פסוקים 1, 8, 11.

תוכן הקטע

על התוכן ראה לעיל, "יהודי גרוזיה", עמ' 46.

**אז ישיר משה ובני ישראל את
השירה הזאת ליי ויאמרו:
לאמר אשירה ליי כי גאה גאה,
סוס ורכבו רמה בים: עזי וזמרת
יהויה לי לישועה. זה אדני ואננהו
אדני אבי וארממנהו: יי איש
מלחמה, יי שמו: מרפבת פרעה**

וְחִילוּ יָרֵחַ בַּיּוֹם, וּמִבְּחַר שְׁלֵישִׁי
 טָבְעוּ בַּיּוֹם סוּף: תְּהַמַּת יִכְסִימוּ,
 יִרְדּוּ בְּמִצּוֹלַת כְּמוֹ אֶבֶן: יִמִּינֶךָ יי
 נֶאֱדָרִי בְּכַח, יִמִּינֶךָ יי תִּרְעֵץ אֹיִב:
 וּבְרַב גְּאוּנֶךָ תִּהְרַס קַמִּיךָ, תִּשְׁלַח
 חֲרֹנֶךָ יֵאכְלֵמוּ פִּקְשׁ: וּבְרוּחַ אֲפִיךָ
 נִעְרַמוּ מַיִם נִצְבוּ כְּמוֹ נֵד נוֹלִים,
 קָפְאוּ תְּהַמַּת בְּלִבַּיִם: אָמַר אֹיִב
 אֶרְדֶּה אֲשֵׁינָה אֲחִירֵךְ שֶׁלִּי, תִּמְלֵאמוּ
 נַפְשִׁי אֲרִיק חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוּ יָדִי:
 נִשְׁפֹּת בְּרוּחֶךָ כִּסְמוּ יָם, צִלְלוּ
 כַּעֲזוֹפֵרֶת בְּמַיִם אֲדִירִים: מִי־כַמְכָה
 בְּאֵלִים יי, מִי־כַמְכָה נֶאֱדָר בְּקֹדֶשׁ,
 נוֹרָא תִּהְלֵת עֲשֵׂה פֶלֶא: נְטִיֹת
 יִמִּינֶךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ: נְחִיֹת
 בְּחִסְדֶּךָ עִם זֶוּנְאֵלֶת, נְהַלֵּת בְּעֵזֶךָ
 אֶל נֹהֶקֶדֶשׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן,
 חִיר אַחֲזוּ יִשְׁבִּי פִּלְשֶׁת: אֲזוּ נִבְהָלוּ
 אֱלֹפֵי אֲדוּם, אִילֵי מוֹאָב יִאֲחַזְמוּ

רעד, נמנו כל ישיבי כנען: תפל
 עליהם אימתה ופחד, בגד לזרועך
 ידמו כאבן, עד יעבר עמך: יי עד
 יעבר עם זו קנית: תבאמו
 ותטעמו בחר נחלתך, מכון
 לשבתך פעלת יי, מקדש אדני
 כוננו ידיך: יי ימלך לעלם ועד: יי
 ימלך לעלם ועד: יי מלכותה קאם לעלם
 ולעלמי עלמא: כי בא סוס פרעה ברכבו
 ובפרשיו בים וישב יי עליהם את מי הים ובני
 ישראל הלכו ביבשה בתוך הים: כי לך
 המלוכה ומושל בנוים: ועלו מושיעים בחר
 ציון לשפט את הר עשו, והיתה ליי המלוכה:
 והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא והיה
 יי אחד ושמו אחד:

הקטע "שירת הים" מושר בפי כל הקהל בקול רם, במהירות בינונית, כשהציבור עומד.

הקטע - לפי המנגינה המודגמת כאן - מושר ב"חדר", כתפילת שחרית של יום חול, בסיום "פסוקי דזמרא".

נלתוח מוסיקלי

המשקל: המשקל הוא זוגי, תוך התחשבות בהטעמות המלים.

המבנה

שני מנגינות בקטע:

א. לחן ה"שירה" - הלחן הרציטטיבי: בכל משפט שלושה מוטיבים: שני מוטיבים המופיעים לסירוגין והחוזרים כמה פעמים ומוטיב שלישי - מוטיב הסיום.

ב. לחן פסוקי הסיום, שהוא הלחן של המשפט "הריני מזמן את פי" (ראה עמ' 68), עם הסיום האופייני.

ושוב, קיימת נטייה לחבר את כל המשפטים המוסיקליים ולשר אותם ברצף. אין חפיפה בין ה"נשימות" ובין חיבור המשפטים המוסיקליים.

היחס בין המוסיקה לטקסט:

לרוב המשפט המוסיקלי מקביל למשפט הספרותי (לפסוק), להוציא פסוקים ארוכים, כמו פסוק 1. הנחלקים לשני משפטים מוסיקליים:

<p>אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר: אשירה לה' כי גאה גאה טוס ורכבו רמה בים:</p>	<p>← משפט מוסיקלי</p> <p>← משפט מוסיקלי</p>	<p>פסוק 1</p>
--	---	---------------

לרוב קיימת גם הקבלה בין חלקי המשפט המוסיקלי ובין חלקי המשפט הספרותי. לדוגמה, פסוק 8:

וברוח אפיך נערמו מים

נצבו כמו נד נזלים

קפאו תהמת בלב ים:

גם לביצוע תפקיד נכבד. לפסוקים (או לחלקי פסוקים) בעלי חשיבות מיוחדת ניתנת הדגשה יתרה, פסוקים אלה נקראים בקול רם, בקצב אחיד ובהדגשת כל הברה והברה:

- בפסוק 2 מוגדשות המלים "זה אלי ואנוהו", כי זוהי מטרת השירה - שבח לה'.

- בפסוק 16 מודגשות המלים "עד יעבר עמך ה'", עד יעבר עם זו קניית", שכן הן מורות על גאולת עם ישראל.

- פסוק 16, "ה' ימלך לעולם ועד", החוזר פעמיים בהכרזה, מורה על הרעיון המרכזי שבקטע, קבלת עול מלכות שמים, זהו למעשה השיא שבקטע, ולכן הוא מוגדש יותר מיתר פסוקי השירה, ואף יותר משני הפסוקים שהוזכרו לעיל.

ה - זאת לא - נל - ד לא - מו - לא - מר - לא

א - לא - רה - שי לא - נל - ד - כי ג -

א אה - ג אה - סוס בן - רכ - ו מה - ים - ב

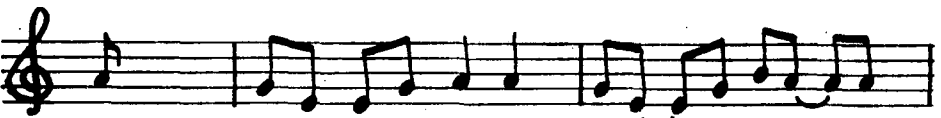
ע - זי רח - זמ - ו יה בל - ד - א וי -

הי עה - שו - לי לי לי זה ל - א הו - ו - א - ו

א - ל - הל בל - א וכו'... הו - מ - מ - ר - א - ו

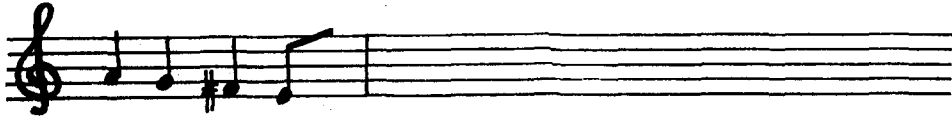
ח - פל ל - ע - הם - א - מ - תה - פ - ו ב -

ל - ע - ר - ו - ז דל בן - א - כ - מו - יד

עם בר-ע-י עד נ-י ד-א ך - עם בר-ע-י עד

ת - ג-ק ז-ו

- לת-ח-נ תר - ב - מו-ע-ט-ת - נ-מ-א - ב-ח -

ג-ד-א ת-ע-ל - פ ך -ת-ש-ב-ל כו-ן - מ ך

ך-ד-י-י-נ-ו - נ-כ-ו נ-ל-ד-א ד-ש - מק

עד - ו ל-ע-ל לך - י-מ נ-ל-ד-א

ע-ה - פ-ר סו-ס בא כ-י

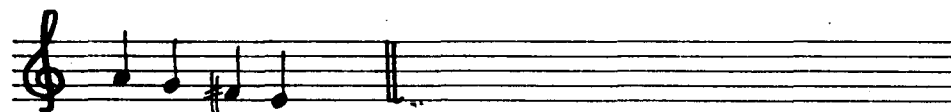
י-ם - ב ש-י-ו ר-פ-ו-ב כ-ו - ר-כ-ב

י - מ - ה מל אהם - ל - ע - ב - ד - א ש - ב - י

ב - ש - ב - י - ב כו - הל אל - ר - יש ב - י - ר

י - מ - ה תוך

י - מ - ג - ב - של - מ - ו - כה - ל - ו - המ - ב - י - ד - לא - כי

ל - ש - י - ו - צ - הר - ב - ע - י - מ - ש - מ - ל - ו - ע - ו -

ש - ו - ע - הר - את - פט

כה - ל - ו - המ - ב - י - ד - לא - תה - הי - ו -

על - ל - כ - מ - ל - ב - י - ד - א - לה - ה - ו -

יה - ית הוא - ה יום - ב רץ - א - ה כל

חד - א - מו - ו ש - חד - א - נ ד - א

בית הכנסת ניסן בק, בעיר העתיקה

ויציב ונכון

תפילה זו היא מהתפילות העתיקות הנזכרות במשנה (ברכות יא, עא), ונוסחה נשתנה פעמים רבות. מכל מקום, בסידורי רב סעדיה גאון ורב עמרם גאון מנוסחת התפילה כמעט כלשונה בימינו.

צור יעקב מגן ישענו.	ויציב
לדור ודור הוא קיים,	ונכון וקיים
ושמו קיים,	וישר ונאמן
וכיסאו נכון,	ואהוב וחביב
ומלכותו ואמונתו לעד קיימת,	ונחמד ונעים
ודבריו חיים וקיימים,	ונורא ואדיר
נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים	ומתוקן ומקובל
על אבותינו ועלינו,	וטוב ויפה
על בנינו ועל דורותינו	הדבר הזה עלינו לעולם ועד.
ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך.	אמת אלוהי עולם מלכנו,

המשקל: זהו משקל של הטעמות.

מבנה הקטע: זהו קטע של פרוזה.

התוכן

הברכה פותחת בחמישה עשר שבחים לה', שכל אחד מהם מתחיל באות ו', כנגד -

- 15 שירי המעלות שאמר דויד

- 15 מעלות הסידורים בהגדת פסח

- 15 מעלות שבמקדש, מן עזרת נשים לעזרת ישראל.

והברכה מסתיימת בתיאור יחסי ה':

- האל האוניברסלי הוא גם אלוהי ישראל.

- ה' ומלכותו נצחיים.

**וַיִּצִיב, וְנָכוֹן וְקַיִם, וַיִּשֶׁר וְנֶאֱמַן, וְאֱהוֹב
וְחָבִיב, וְנִחְמָד וְנָעִים, וְנוֹרָא וְאֲדִיר,
וּמְתֻקָּן וּמְקוּבָּל, וְטוֹב וְיָפֵה. הַדְּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ
לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת, אֱלֹהֵי עוֹלָם מְלַכְנוּ, צוֹר**

יַעֲקֹב מִגֵּן יִשְׁעָנוּ, לְדֹר וְדֹר הוּא קָיָם, וְשֵׁמוֹ
 קָיָם, וְכִסְאוֹ נָכוֹן, וּמַלְכוּתוֹ וְאַמוּנתוֹ לְעַד
 קִיּוֹת. וּדְבָרָיו חַיִּים וְקִיּוּמִים, נְאֻמִּים וְנִהְמָדִים
 לְעַד וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים. עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעַלֵינוּ,
 עַל בְּנֵינוּ וְעַל הַדּוֹרֹתֵינוּ, וְעַל כָּל הַדּוֹרוֹת זָרַע
 יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ :

הקטע "ויציב ונכון" מושר בפי כל הקהל בקול רם, במהירות בינונית, כשהציבור יושב.

הקטע - לפי המנגינה המודגמת כאן - מושר ב"חדר", בתפילת שחרית של יום חול, אחרי "קריאת שמע".

ניתוח מוסיקלי

המשקל: המשקל הוא זוגי, תוך התחשבות בהטעמות המלים.

המבנה

שלושה מוטיבים בקטע:

מוטיב א' - עד המילים "ואדיר ומתוקן", החוזר שש פעמים ומשתרע על-פני כל זוג שבחים

מוטיב ב' - מהמלים "ומקובל וטוב ויפה" עד "ועל כל דורות", הדומה למוטיב

א' במנגינה א' של הקטע "ברוך שאמר" (ראה עמ' 68)

מוטיב ג' - מוטיב הסיום במלים "זרע ישראל עבדיך", שהוא מוטיב הסיום האופייני

גם למנגינת הקטע "ברוך שאמר" (ראה עמ' 68) וגם לסוף מנגינת

"שירת היס" (ראה עמ' 74-75).

גם כאן קיימת נטייה לחבר את כל המשפטים המוסיקליים ולשיר אותם

ברצף. אין חפיפה בין ה"נשימות" ובין חיבור המשפטים המוסיקליים.

היחס בין המוסיקה לטקסט

שלא כמו בקטע "ברוך שאמר", שבו הטקסט מתחלק לחלקיו השונים באמצעות המוסיקה,

כאן יש לחמישה עשר השבחים הפותחים את הקטע מנגינה אחת אבל בשבח השלושה

עשר "ומקובל", (משמע: עוד לפי סיום השבחים) מתחילה מנגינה שנייה.

דהיינו: המוסיקה מסייעת בחלוקת הטקסט לחלקיו השונים, אך החלוקה אינה מדויקת. מאידך, קיימת הקבלה בין חלקי המשפט המוסיקלי ובין חלקי המשפט הספרותי, הקבלה הבאה לידי ביטוי בחלק השני, מן המלים "וטוב ויפה הדבר....". זאת בניגוד לחלק הראשון, שקיים בו ניגוד בין חלקי המשפט המוסיקלי ובין חלקי המשפט הספרותי:

מוסיקה
 ויציב | ונכון | וקיים | וישר | ונאמן | ואהוב | וחביב | ונחמד....
 ספרות

משמע: המוסיקה משבשת את סדר הזוגות בטקסט.

קהל

וי - י - ים - ק - ו כו - נ - ו צי - ב - ו - נ - י
 - נח - ו - ביב - ח - ו הוב - א - ו מן - א - נ - ו שר
 - תו - ומ דיר - א - ו רא - נו - ו עים - נ - ו מד
 ד - ה - פה - י - ו טוב - ו - בל - קו - ומ קו
 ער - ו - לם - עו - ל - נו - לי - ע - זה - ה - בר
 נו - כ - מל - לם - עו - הי - ל - א - מת - א

בו - ע - יש - גן - מ - קב - ע - י צור

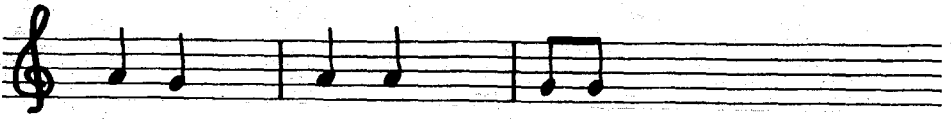
ק - הוא דור - ו דור - ל

ים - ק - מו - וש ים

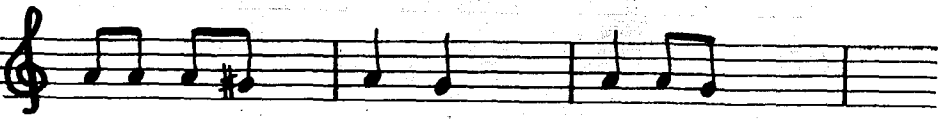
- ב - מו - וא - תו - כו - מל - ו - כוך - ב - או - כס - ו

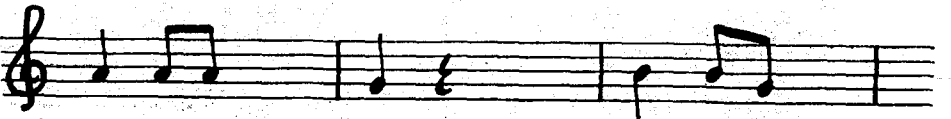
מת - י - ק - עד - ל - תו

- מ - א - נ - מים - ל - ק - ו - ים - ח - ריו - ב - וד

- על - ול - עד - ל - דים - מ - נח - ו - נים

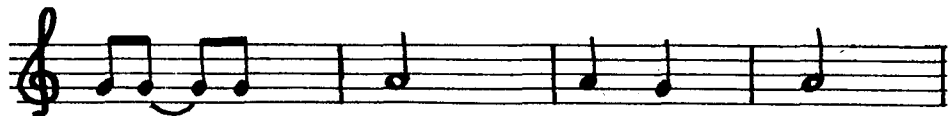
- ב - א - על - מים - ל - עו - מי

בו - לי - ע - ו - בו - תי

על - בו - גי - ו - על - ד - ר - ו -

רוח - דו - כל - על - ו - בו - תי

ר - די - ב - ע - אל - ר - יש - רע - ז

בית כנסת במאה שערים, ירושלים (1944)

איך כאלוהינו

(שם המחבר אינו ידוע.)

מי כאלוהינו	איך כאלוהינו
מי כאדונינו	איך כאדונינו
מי כמלכנו	איך כמלכנו
מי כמושיענו?	איך כמושיענו.
ברוך אלוהינו	נודה לאלוהינו
ברוך אדונינו	נודה לאדונינו
ברוך מלכנו	נודה למלכנו
ברוך מושיענו.	נודה למושיענו.

אתה הוא אלוהינו
 אתה הוא אדונינו
 אתה הוא מלכנו
 אתה הוא מושיענו.

אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת הסמים:

משקל: המשקל הוא משקל המלים, שתי מלים בכל טור.

מבנה הקטע

בקטע חמש מחרוזות, בנות ארבעה טורים כל אחת, ובסופן פסוק הסיום "אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת הסמים".
 כל הטורים בכל מחרוזת פותחים באותה מלה המופיעה לפני ארבעה כינויים שונים לה' והכינויים חוזרים באותה צורה בכל חמשת המחרוזות.
 בקטע יש חריזה אחידה בסופי כל הטורים: "נו".

(כדי לזכור את הסדר "אין", "מל", "נודה", "ברוך", "אתה", ניתן סימן: "אמ"ן ברוך אתה").

תוכן הקטע

זהו קטע של הלל וברכה לה' (המצוין כאן בגוף ראשון).

החזרה על מלות הפתיחה בכל טור ("אין", "מל" וכדומה) מגבירה את ההתלהבות במשפטי ההלל לה'. ובאשר לסדר הכינויים, בעל סידור "אוצר התפילות" מצוין כי זהו הסדר שבו מופיעים הכינויים במקרא:

- בתחילה: "בראשית ברא אלהים".
- בימי אברהם נקרא ה' "אדון": "מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה "אדון", עד שבא אברהם וקראו "אדון". (ברכות ז ע"ב).
- התואר "מלך" נזכר בשירת הים: "ה' ימלך לעלם ועד" (שמות טו 18).
- והתואר "מושיע" מיוחס לה' בספר דברים: "עם נושע בה'" (דברים לג 29).

גם סדר המחרוזות אינו שרירותי:

"אין כאלוהינו" - אין דומה לה'.

"מל כאלוהינו" - שאלה רטורית, שהרי התשובה ברורה ונאמרה כבר במחרוזת הראשונה.

"נודה לאלוהינו" - אם כן נודה לה' ובמה?

"ברוך אלוהינו" - נברכהו.

"אתה הוא אלוהינו" - שיא הקטע, פנייה ישירה לה' (עד כה הייתה הפנייה בגוף שלישי).

**אין כאלהינו. אין כאדונינו. אין
 כמלכנו. אין כמושיענו. מי
 כלהינו. מי כאדונינו. מי כמלכנו.
 מי כמושיענו: נודה ללהינו. נודה
 לאדונינו. נודה למלכנו. נודה
 למושיענו: ברוך אלהינו. ברוך**

אֲדוֹנֵינוּ . בְּרוּךְ מְלֻכֵנוּ . בְּרוּךְ
 מוֹשִׁיעֵנוּ: אֵתָהּ הוּא אֱלֹהֵינוּ. אֵתָהּ
 הוּא אֲדוֹנֵינוּ . אֵתָהּ הוּא מְלֻכֵנוּ .
 אֵתָהּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ:
 אֵתָהּ הוּא . שֶׁהַקְטִירוֹ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ .
 אֵת קְטוֹרֶת הַסַּמִּים:

הפיוט "איך כאלהינו" מושר בפי כל הקהל בקול רם, במהירות בינונית, כשהציבור יושב.

הפיוט - לפי המנגינה המודגמת כאן - מושר ב"חדר", בסיום תפילת שחרית של יום חול.

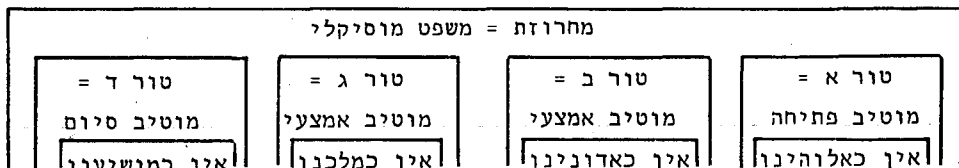
ניתוח מוסיקלי

המשקל: המשקל הוא של ארבע יחידות (4).
 המבנה

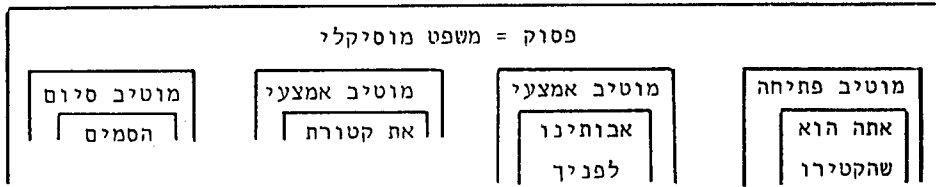
בקטע משפט מוסיקלי אחד, המורכב מארבעה מוטיבים: מוטיב פתיחה החוזר על עצמו פעמיים, מוטיב אמצעי ומוטיב סיום. במלים אחרות: א, א, ב, ג.

היחס בין המוסיקה לטקסט

קיים קשר הדוק בין המוסיקה לטקסט, באשר המשפט המוסיקלי מקביל למחרוזת הספרותית, והחלוקה המוסיקלית הפנימית מקבילה לחלוקה הספרותית הפנימית (לחלוקה לטורים):

גם פסוק הסיום מחולק באותה צורה:

קהל

בן בן דן א כ אין בן היל א ל כ אין

בן ע שי מו כ אין בן כ מל כ אין וכו'

על כן נקווה לך

(חלקו השני של "עלינו לשבח")

במקור תפילה זו היא פתיחה ל"מלכויות" במוסף של ראש השנה, ורק בתקופה מאוחרת יותר יועדה לציון סיום התפילה.

על כן נקווה לך	ה' אלוהינו,	לראות מהרה	בתפארת עוזך,
להעביר גילולים	מן הארץ,	והאלילים	כרות יכרתוך,
לחקן עולם	במלכות שדיי,	וכל בני בשר	יקראו בשמך

להפנות אליך כל-רשעי ארץ

יכירו וידעו	כל-יושבי תבל	כי לך תכרע כל ברך	תישבע כל לשון
לפניך, ה' אלוהינו,	יכרעו וייפולו	ולכבוד שמך	יקר ייתנו.
ויקבלו כולם	את עול מלכותך	ותמלוך עליהם	מהרה לעולם ועד.
כי המלכות	שלך היא,	ולעולמי עד	תמלוך בכבוד

ככתוב בתורתך: "ה' ימלך לעולם ועד" (שמות טו 18)

ונאמר: "והיה ה' למלך על על הארץ";

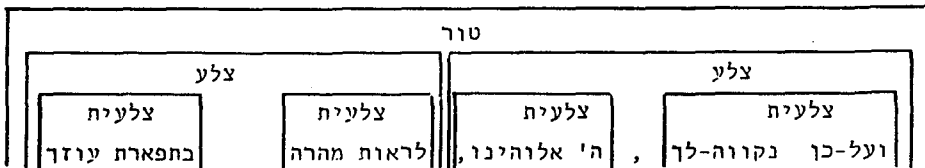
ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" (זכריה יד 9)

המשקל: המשקל הוא משקל המלים, שתי מליח בכל צלע.

מבנה הקטע

בקטע חטיבה אחת, הכוללת שמונה טורים ומסתיימת בשני פסוקים מן המקרא. בכל טור ארבע צלעות, וכל צלע מתחלקת לשתי צלעיות. לרוב, צלעית מחלקת שוב לשניים, בצורה שווה - בכל צלעית שתי מלים.

ובתיאור גרפי:

הטור השלישי הוא בעל צלע אחת בלבד; זאת אומרת: זהו חצי טור.

התוכן

הקטע מביע את תהוות עם ישראל, שעבודת האלילים תימחה, ומלכות ה' תוכר לנצח על ידי האנושות כולה.

בקטע שלפנינו יש שימוש ב-

א. הקבלה נרדפת - "כי המלכות שלך היא"

"ולעולמי עד תמלוך בכבוד";

ב. הקבלה משלימה - "יכירו וידעו כל יושבי תבל"

"כי לך תכרע כל ברך, תשבע כל לשון".

עַד כִּן נִקְוָה לָךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, לְרֹאשׁוֹת מְהֵרָה
 בְּתַפְאֲרֹת עֲזֶךָ, לְהַעֲבִיר גְּלוּלֵינוּ מִן הָאָרֶץ
 וְהָאֱלֹהִים פְּרוֹת יִבְרָתוֹן. קְתַנְן עוֹלָם בְּמַלְכוּת
 שְׁדֵי, וְכָל בְּנֵי בֶשֶׁר יִקְרְאוּ בְּשִׁמְךָ. לְהַפְנוֹת
 אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אֶרֶץ. יִכִּירוּ וְיִדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי
 תְּבֵלָה, כִּי קָדְךָ תִּכְרַע כָּל בָּרָךְ, תִּשָּׁבַע כָּל לְשׁוֹן:
 לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפְּלוּ. וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ
 יִקְרַ יִתְּנוּ. וְיִקְבְּלוּ כָּלֵם אֶת עוֹל מִדְּכוּתֶךָ.
 וְתִמְלֹךְ עַלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד. בְּיַהֲמַלְכוּת
 שְׁתֶּךָ הִיא, וְלְעוֹלָמִי עַד תִּמְלֹךְ בְּכָבוֹד:
 כְּכַתוּב בְּתוֹרָתֶךָ, "יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:
 וְנֹאמַר וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, בְּיָוִם
 תִּהְיֶה יְיָ אֶחָד, וְיִשְׁמוּ אֶחָד:

הקטע "ועל כן נקווה לך" מושר בפל כל הקהל בקול רם, במהירות בינונית, כשהציבור עומד.

הקטע - לפי המנגינה המודגמת כאן - מושר ב"חדר", בסיום תפילת שחרית של יום חול.

ניתוח מוסיקלי

המשקל: המשקל הוא זוגי, תוך התחשבות בהטעמות המלים.

המבנה

שתי מנגינות בקטעי: המנגינה השנייה של "ברוך שאמר" והמנגינה הראשונה של אותו קטע (ראה עמ' 68), המופיעות לסירוגין, ובסיום הקטע, במלים "ה' אחד ושמו אחד" מופיע מוטיב הסיום האופייני, המופיע גם בסיום הקטעים "ברוך שאמר" (ראה עמ' 68), "שירת היס" (עמ' 74-75) "ויציב ונכון" (עמ' 81):

מנגינה ב': על כן נקווה לך, ה' אלוהינו,
 לראות מהרה בחפזת עוזך,
 להעביר גילולים מן הארץ,
 והאלילים כרות ייכרתון.
 לתקן עולם במלכות שדי,

מנגינה א': וכל בני בשר יקראו בשמך
 להפנות אליך כל רשעי ארץ.

מנגינה ב': יכירו וידעו כל יושבי תבל,
 כי לך תכרע כל ברך,
 תישבע כל לשון.

מנגינה א': לפניך, ה' אלוהינו, יכרעו וייפולו,
 ולכבוד שמך יקר ייתנו.

מנגינה ב': ויקבלו כולם את עול מלכותך,
 ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד.
 כי המלכות שלך היא,
 ולעולמי עד תמלוך בכבוד.

מנגינה א': ככתוב בתורתך:

"ה' ימלוך לעולם ועד."

ונאמר:

"והיה ה' למלך על כל הארץ.

ביום ההוא יהיה

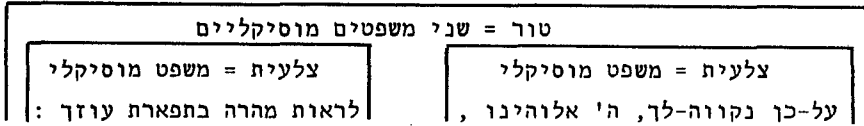
מוטיב
 הסיום: ה' אחד ושמו אחד."

גם כאן קיימת נטייה לחבר את כל המשפטים המוסיקליים ולשיר אותם ברצף.

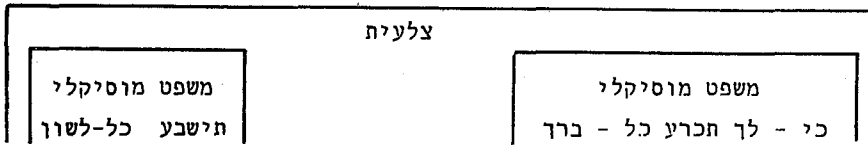
אין חפיפה בין ה"נשימות" ובין חיבור המשפטים המוסיקליים.

היחס בין המוסיקה לטקסט

קיימת הקבלה בין חלקי המשפט המוסיקלי ובין חלקי המשפט הספרותי, המשפט המוסיקלי משתרע על פני כל צלעית. יוצא אפוא שיש שני משפטים מוסיקליים בטור:

יוצאת דופן היא הצלעית "כי לך תכרע כל ברך תישבע כל לשון", שבה מספר רב של הברות, ולכן היא מתחלקת לשני משפטים מוסיקליים:

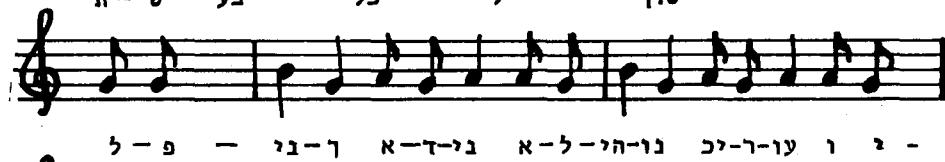

כמה שיבושים בכיצוע הטקסט:

בצלעית "על כל נקווה לך" מוסיף הקהל ו' לפני המלה "על - כן". ובצלעית והאלילים כרות ייכרתון" הקהל משמיט את האות ה' במלה "והאלילים".

קהל

על - כן ל - וה - ק - ב - א - נ - ד - א - ל - נו - א - רת - א - תפ - ב - רה - ה - מ - אות - לך - נו - ה - מן - לים - לו - ג - ביר - הע - ל - כ - לים - לי - הא - ו - רץ - א'

ך - ת - כו - מל על אח לם - כ - לו - קב - וי -

ו - לם - עו - ל - רה - ה - מ - הם - ל - ע - לך - תמ - ו -

עול - ול - היא - ך - של כות - מל - ה - כי - עד -

כ - כ - כ - בוד - כ - ב - לך - חמ - עד - מי -

עו - ל - לך - ימ - נל - ד - א - ך - ת - ר - תו - ב - תוב -

ל - נל - ד - א - יה - ה - ו - מר - א - נ - ו - עד - ו - לם -

ית - מנא - ת - יום - ב - רץ - א - ה - כל על לך - מ -

חד - א - מו - ש - חד - א - נל - ד - א - יה